

Работата извън селищата обхваща следното: на базата на събраната в съответното селище информация се обхождат местностите, свързани с проучваната тема - сборища, кладенци, пещери и т.н.; проследяване с цел картографиране на основните хайдушки пътища - връзките им с основните търговски пътища и проходи, част от маршрутите за миграция на големите дружини от двете страни на Балкана и от региона в посока Румъния, Сърбия, Странджа, Беломорието и обратно. Разбира се, нямаме претенции, че сме обхванали всички възможни моменти от темата в нашия предварителен план, но трябва да споделим, че въпреки някои опасения, идеята „заработи“ и то доста динамично. Оказа се, че въпреки отдалечеността във времето, местните хора пазят живо в паметта си знанието за хайдутството. С голяма охота ни разказваха това, което са научили от предците си и трябва да отбележим - правеха го с онази съпричастност, в която прозираше съзнанието, че става дума за нещо много важно, пазено и предавано от уста на уста и, разбира се, с изразено свое, лично отношение към него.

Особено интересни в този аспект са разказите за местни хайдути - излезли и действали самостоятелно; връзката им с други хайдути, с прочути войводи, подвизите им и т.н. Във всички случаи фолклорното съзнание на всяко селище подчертава значимостта на „своя“ хайдутин и много често знанията за известни събития, чети и личности, се реализират чрез знанието за своите, за местните хайдути. Ще споменем само някои от записваните най-често предания за: хайдутина Желязко от Жеруна, войводите Трифон и Добри, за Вълчан войвода, Алтънлъ Стоян войвода, Кара Танас от Катунисце (село „с осем къщи - девет хайдутина“), Димитър Калъчлията, Георги Трънкин, П. Хитов, Х. Димитър, Стефан Цоцкин (Кючук Караджа от с. Жеравна), Дели Раги от с. Нейково, Стоил войвода, за гибелта на Дели Раги и погребването на главата му до параклиса „Св. Мина“ и пр.

Много са преданията за Вълчан войвода и неговите сподвижници - поп Мартин и Еленка войвода. Подробно се знае за скривалищата му - за явки, конаци, пътища, сражения; за даренията на Троянския манастир; за „общата пещера“ и черквата, която войводата гради за поп Мартин в нея и т.н.

Интересна е темата за ятаците - местата за срещи и явки, т.е. „сигналната система“ за общуване и връзки; за верността на ятаците - знаят се имената им, родовете им, какво са вършили и нещо, което особено е впечатляващо - живото отношение към тези хайдушки помагачи (дядо Краю от с. Тича, Кюпрю - ятаци на Вълчан войвода и др.)

Записана беше богатата информация за сборища, биваци, зимовища и скривалища, локализирани предимно по билото на Балкана - „Агликина поляна“, „Хайдут тепе“, „Матей“, а един от информаторите твърди, че най-голямото хайдушко сборище е при изворите на р. Камчия. В топонимията на селищата се срещат често наименованията: „Хайдушки извор“, „Хайдушки хармани“, „Големият и малкият хайдутин“ и пр.

Проследявайки топонимията в това отношение бяха фиксирани и записани основни хайдушки пътища: „Джендем дере“ (Сливен-Ичера), „Калният път“ (Котел-Тича-Омуртаг), „Джумалийският боаз“ и т.н., които обозначават движението освен към населените места, но и на север и на юг от планинското било. Попаднахме и на друг факт - често сборищата се намират на или в съседство със стари култови места - манастири, параклиси, крепости. Така бяха локализирани местности с наименования - „черквища“, „манастири“ и др., които имат отношение към хайдутството.

Във връзка с дейността и движенията на дружините, бяха записани много предания, свързани с конкретни места на сражения, засади, обири (особено по пътя на държавната хазна и пощата), например: м. „Вардата“ (под връх „Вуда“) при „Моллов мост“ и др.;